

Nr 19

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension.

Andra lagutskottet har till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 319 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt nr 385 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en skyndsamt utredning rörande ändring i lagen om förtida uttag av ålderspension i enlighet med vad i denna motion förordats samt att förslag till sådana lagändringar förelägges 1967 års riksdag».

Motionerna

I motionerna anföres bl. a.

»Av det förut sagda framgår att vi på en punkt delar den mening andra lagutskottet i utlåtandet nr 24 år 1965 hävdade, nämligen om svårigheterna att rättvist utvälja de grupper som skulle få en lägre pensionsålder. I stället har vi kommit fram till att frågan bör lösas genom ändring i lagen om förtida uttag av ålderspension. Givetvis ansluter vi oss till tanken på en utredning om en *oreducerad* ålderspension före 67 år, som särskilda utskottet i sitt utlåtande nr 1 1959 var inne på. Vi har inte i tidigare åberopade motioner velat sträcka oss så långt, utan föreslagit att reduceringen skall *upphöra* vid uppnådda 67 år. Samtidigt som vi upprepar detta förslag vill vi också upprepa förslagen om att de förmåner som vid förtida uttag inte kommer pensionerad till del skall utgå lika som för ålderspensionär med uppnådda 67 år. Det gäller rätt till invaliditetstillägg, barn-, hustru- och kommunalt bostadstillägg.»

Beträffade de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen II: 385.

Gällande bestämmelser

Ålderspension från folkpensioneringen utgår i princip från och med den månad, varunder den försäkrade fyller 67 år. På framställning av den för-
Bihang till riksdagens protokoll 1966. 9 saml. 2 avd. Nr 19

säkrade kan ålderspensionen utgå tidigare, dock tidigast fr. o. m. den månad då han uppnår 63 års ålder. Försäkrad, som äger rätt till såväl folkpension som tilläggspension, har inte rätt till sådant förtida uttag med mindre framställningen avser båda pensionsandelarna. Pensionsuttaget kan också uppskjutas. Uttages ålderspensionen i förtid minskas pensionen med 0,6 % för varje månad som då pensionen börjar uttagas återstår till den månad då den försäkrade fyller 67 år. Uppskjutes uttaget ökas pensionen på motsvarande sätt, dock att hänsyn därvid inte tages till tid efter den månad under vilken den försäkrade fyller 70 år.

Till ålders- eller förtidspension inom folkpensioneringen utgår *barntillägg* för varje barn under 16 år till försäkrad eller försäkrads hustru, om den försäkrade har vårdnaden om eller stadigvarande sammanbor med barnet. Till ålderspension, som den försäkrade uppbär för tid före 67 år, eller till pension, som tillkommer gift kvinna, utgår ej barntillägg. Gift kvinna, som stadigvarande lever åtskild från sin make, kan dock erhålla barntillägg för barn, som hon stadigvarande sammanbor med eller har vårdnaden om. Barntillägg utgår ej för barn som är berättigat till barnpension.

Hustrutillägg tillkommer hustru till den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, om hustrun fyllt 60 år och själv ej åtnjuter folkpension samt makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl föreligger, kan hustrutillägg utgå, även om hustrun ej fyllt 60 år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

En kommun kan fatta beslut om att *kommunalt bostadstillägg* skall utgivas i kommunen. Sådant tillägg har införts i praktiskt taget alla kommuner i riket. Tillägget utgår till den som åtnjuter folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller änkepension och är mantalsskriven inom kommunen eller till där mantalsskriven hustru som åtnjuter hustrutillägg.

Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg får ej utgå till ålderspension, som åtnjutes för tid före den månad då den pensionsberättigade fyller 67 år.

Invaliditetstillägg är en förmån, som jämlikt lagen om allmän försäkring i vissa fall kompletterar ålders- eller förtidspension. Sådant tillägg utgår jämlikt 9 kap. 2 § i lagen, om den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan samt hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllt 63 år. Tillägget utgår vidare, om den försäkrade är blind och blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått 63 års ålder. Invaliditetstillägg utgår slutligen till försäkrad, som uppbär partiell förtidspension, om den försäkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorganens funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. Invaliditetstillägg utgår ej till försäkrade, som stadigvarande vårdas på vissa anstalter.

Rätt till *ålderspension* inom *tilläggspensioneringen* föreligger i princip

från och med den månad, under vilken den försäkrade fyller 67 år. Efter särskild framställning från den försäkrade utgår emellertid ålderspensionen även för tid dessförinnan, dock tidigast från och med den månad, då han uppnår 63 års ålder. Pensionen utgår, då den börjar utgå vid 67 års ålder, 60 procent av ett på visst sätt uträknat belopp. Detta belopp motsvarar i princip den försäkrades medelinkomst under hans femton bästa inkomstår, minskad med det s. k. basbeloppet (ett belopp som motsvarar 4 000 kronor i 1957 års penningvärde). Uttages pensionen före 67 års ålder, minskas den med 0,6 procent för varje månad som den uttages i förväg. Till belysning av denna regel kan nämnas, att den som börjar uppbära ålderspension vid 63 års ålder får vidkännas en reduktion av pensionsbeloppen till cirka 71 procent av vad han eljest skulle ha erhållit. Den som börjar uttaga ålderspension vid 65 år får en reduktion till cirka 86 procent. — Den som dröjer med pensionsuttaget till efter 67 års ålder får en motsvarande höjning av pensionsbeloppen, 0,6 procent för varje uppskovsmånad. I fråga om sådan höjning skall dock inte hänsyn tagas till månad efter den då den försäkrade fyllt 70 år. Den som väntar till nämnda ålder med att ta ut sin ålderspension får denna höjd med cirka 20 procent.

Historik

Inom *folkpensioneringen* har alltsedan 1914 gällt en pensionsålder av 67 år.

I *proposition nr 55 till 1958 års riksdag* med principförslag om förbättrad pensionering anförde *föredragande departementschefen*:

Under diskussionen i pensionsfrågan har man i stort sett varit ense om att den *generella* pensionsåldern bör vara 67 år. Jag biträder denna mening.

Att man tillämpar en generell pensionsålder av 67 år innebär inte att man utesluter möjligheten att ge pension dessförinnan åt grupper eller enskilda som har behov därav. Här blir utformningen av invalidpensioneringen av särskild betydelse. Vid det fortsatta arbetet med pensionsreformen måste stor uppmärksamhet ägnas åt frågan i vilken utsträckning man inom ramen för invalidpensioneringen kan tillgodose önskemålet, att personer inom vissa arbetsområden, där man relativt tidigt måste lämna arbetet, skall få pension från det nya pensionssystemet före 67 års ålder.

Med hänsyn till det sagda är det för tidigt att nu ta ställning till frågan om att möjliggöra uttag av ålderspension före 67 års ålder. Först då invalid- och familjepensioneringens utformning är klar kan frågan om ett dylikt förskottsuttag tas upp.

Det bör här tillfogas, att den som redan har förvärvat pensionsrätt från något pensionssystem från tidigare ålder än 67 år givetvis inte förlorar denna rätt på grund av den allmänna tilläggs pensioneringens införande.

Pensionsberedningen har föreslagit, att folkpensionen skall höjas om man begär uppskov med att ta ut den, och motsvarande förslag föreligger beträffande tilläggs pensioneringen. Jag finner en anordning av detta slag

väl värd att genomföra. Den närmare utformningen får ske gemensamt för folkpensioneringen och tilläggpensioneringen.

I propositionen nr 100 till 1959 års riksdag med förslag om allmän tilläggpensionering uttalade föredragande departementschefen bland annat följande.

Jag vill förutskicka att den lagstiftning, som utarbetats om tilläggpensioneringen och som här framlägges, på några punkter inte är avsedd att vara definitiv i den meningen att man skall låta sig nöja med de bestämmelser som nu utformats. Efter ytterligare utredning bör man pröva möjligheterna att vidga rätten till pensioneringens förmåner. Här blir fråga om i vilken utsträckning man — utöver den form av tidigare uttag av tilläggpension som behandlas i lagförslaget — kan bereda personer, som måste dra sig tillbaka från förvärvslivet tidigare än andra, pension före 67 års ålder även i de fall då de inte är invalider i gängse bemärkelse. Vidare måste invalidpensioneringen bli föremål för ytterligare överväganden. Den avgränsning som gjorts i lagförslaget rörande kretsen av dem som blir berättigade till familjepension är inte heller att betrakta som slutlig. De frågor jag nu berört bör för vidare utredning hänskjutas till 1958 års socialförsäkringskommitté.

Den generella pensionsåldern inom tilläggpensioneringen utgör 67 år.

Individuell valfrihet bör emellertid finnas att ta ut ålderspension från tilläggpensioneringen redan före denna ålder. Förslaget innebär, att den försäkrade skall äga rätt att börja uppbära ålderspensionen tidigast från 63 års ålder. Om man därvid skulle låta pensionen utgå utan begränsningar, vore detta liktydigt med att man sänkte den generella pensionsåldern från 67 till 63 år. Det är därför naturligt, att ålderspensionen vid en fullständig individuell frihet att ta ut den i förväg undergår en viss minskning, då någon begagnar rätten till tidigare uttag. Pensionen torde lämpligen böra reduceras så, att den försäkrade mot bakgrund av medellivslängden kan sägas erhålla ungefär lika mycket i sammanlagd tilläggpension som han skulle ha fått, om han hade väntat med att ta ut pensionen till 67 års ålder, då den utgår oförminskad.

Om å andra sidan någon dröjer med att ta ut ålderspension till efter 67 års ålder, synes det rimligt att han får en viss höjning av pensionen. Ökningen bör bli större ju senare uttaget sker. Uppskjutes uttaget till efter 70 år, synes dock någon ytterligare förhöjning inte böra ske.

Den minskning eller ökning av ålderspensionen, som skall äga rum, sker i förhållande till storleken av den ålderspension, som börjar tas ut vid 67 års ålder. Innan jag anger den närmare innebörden av reglerna för pensionsens reella storlek bör de olika årens pensionsgrundande inkomster anges på sådant sätt, att de lätt kan uttryckas i det penningvärde som gäller då pensionen utbetalas. För detta ändamål skall pensionspoäng uträknas för den försäkrade för varje år, då han haft pensionsgrundande inkomst. Pensionspoängen för ett visst år räknas ut genom att man delar årets pensionsgrundande inkomst med det basbelopp, som gällde vid årets ingång. När pensionen första gången skall fastställas, uträknas medeltalet av pensionspoängen. Medelpoängen multipliceras sedan med det basbelopp, som gäller då pensionen utbetalas. Härigenom får man fram den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten uttryckt i det aktuella penningvärdet. Dessa

regler för ålderspensionens beräkning medför att både den undan för undan intjänade pensionsrätten och den sedermera löpande pensionen hålles värdebeständiga.

Som förut nämnts skall vid uttag av ålderspension från tilläggspensioneringen före eller efter 67 år ske en viss minskning respektive ökning av pensionen. Av praktiska skäl föreslås att en enhetlig procentsats per månad tillämpas för höjningen och minskningen. För den, som väljer att börja lyfta pensionen i förväg, reduceras pensionen med 0,6 procent för varje månad som vid pensionsuttagets början återstår till 67-årsåldern. För att belysa innebörden av denna regel vill jag nämna, att ålderspensionen för den som uppbär pensionen från 63 år blir cirka 71 procent av vad han skulle erhållit från 67 års ålder och, om uttaget sker från 65 år, ungefär 86 procent. Om den försäkrade i stället dröjer med att ta ut pensionen till efter 67 år, höjes ålderspensionen med 0,6 procent för varje uppskovsmånad. För den, som väntar till 70 år eller därefter, höjes pensionen med ungefär en femtedel.

I anledning av propositionen väcktes dels *motioner*, vari hemställdes om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare, dels ock *motioner*, vari begärdes sänkning med det snaraste av pensionsåldern för vissa arbetare samt därefter en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år för manliga och 60 år för kvinnliga pensionärer.

Propositionen och motionerna behandlades av *särskilda utskottet* i dess *utlåtande nr 1 år 1959*. I en vid utlåtandet fogad av riksdagen godkänd reservation uttalades i fråga om pensionsåldern:

Utskottet har med tillfredsställelse hälsat det förslag till en rörlig pensionsålder som inrymmer i propositionen. Därigenom ges bland annat möjlighet för dem som drar sig tillbaka från förvärvslivet före 67 års ålder att komma i åtnjutande av förmåner från tilläggspensioneringen från en tidigare tidpunkt än vad som markeras av den allmänna pensionsålderns inträde. Utskottet har emellertid förståelse för de önskemål som framförts — bland annat i de föreliggande motionerna — om att möjligheter bör förefinnas för yrkesgrupper som har behov därav att komma i åtnjutande av reducerad ålderspension från en tidigare tidpunkt än 67-årsåldern. Departementschefen har också i propositionen framhållit, att man efter ytterligare utredning bör pröva möjligheterna att vidga rätten till pensioneringens förmåner och att det härvid kan bli fråga om i vilken utsträckning man — utöver den form av tidigare uttag av tilläggspension som behandlas i lagförslaget — kan bereda personer, som måste dra sig tillbaka från förvärvslivet tidigare än andra, pension före 67 års ålder även i de fall då de inte är invalider i gängse bemärkelse. Utskottet ansluter sig till departementschefens uttalande och tillstyrker motionerna på det sättet, att utskottet förordar en utredning beträffande möjligheterna för yrkesgrupper med tungt och hälsofarligt arbete att erhålla reducerad ålderspension före 67 års ålder. Däremot finner sig utskottet — av bland annat samhällsekonomiska skäl — icke kunna förorda en utredning rörande en allmän sänkning av pensionsåldern på sätt yrkats i motionerna I: 430 och II: 525.

I *motioner* till 1960 års riksdag yrkades ökad valfrihet beträffande pensionsåldern inom den allmänna tilläggspensioneringen.

Andra lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 6 år 1960:

Frågan om större möjligheter till individuella variationer i fråga om pensionsåldern vid ålderspension har överlämnats till 1958 års socialförsäkringskommitté att beaktas vid dess fortsatta utredningsarbete. Några åtgärder därutöver för att tillgodose ovan redovisade önskemål om ändringar i lagen bör enligt utskottets mening icke vidtagas, innan erfarenheter har vunnits av dennas tillämpning i praktiken. På grund härav anser sig utskottet icke kunna biträda förevarande önskemål.

1958 års socialförsäkringskommitté har i sitt år 1961 avgivna betänkande (SOU 1961:29) beträffande pensionsåldern bland annat anfört:

Frågan om en individuellt rörlig pensionsålder inom folkpensioneringen innefattar frågan om möjligheterna att å ena sidan taga ut ålderspension efter 67-årsåldern — uppskjutet pensionsuttag — och å andra sidan att taga ut ålderspension före 67-årsåldern — förtida pensionsuttag. Båda möjligheterna föreligger såsom framgår av det föregående inom tilläggs pensioneringen.

Anordningen med en individuellt rörlig pensionsålder inom tilläggs pensioneringen syftar främst till att i rimlig utsträckning gå till mötes önskemål om att var och en skall kunna välja att taga ut sin ålderspension när han anser sig behöva den. Vid bedömandet av frågan om en motsvarande anordning bör finnas inom folkpensioneringen kan man inte bortse ifrån att folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen skall utgöra delar av ett enhetligt pensionssystem. Fördenskull behöver reglerna om folkpensionen och tilläggs pensionen emellertid inte i alla avseenden svara mot varandra. Å andra sidan kan det synas naturligt att såvitt möjligt likartade bestämmelser beträffande förtida och uppskjutet pensionsuttag gäller för pensionssystemets båda delar.

Vad först angår frågan om uppskjutet pensionsuttag kan erinras om att föredragande departementschefen i proposition nr 55 till 1958 års A-riksdag funnit en sådan anordning väl värd att genomföra. Riksdagen delade denna uppfattning men var icke beredd att då taga ställning till detalj utformningen. Sedermera har 1959 års riksdag antagit bestämmelser beträffande uppskjutet uttag av ålderspension från tilläggs pensioneringen.

Kommittén förordar, att inom folkpensioneringen införes bestämmelser om uppskjutet uttag av ålderspension motsvarande dem, som redan finnes inom tilläggs pensioneringen. Dock bör gälla att ålderspensionen inte bör förhöjas för den som flyttar in i landet först efter fyllda 67 år.

Frågan om förtida uttag av ålderspension var enligt pensionsberedningen betydligt mera svårlöst än nyssnämnda spörsmål om uppskjutet uttag. På anförda skäl ansåg sig beredningen inte kunna förorda, att möjlighet infördes att taga ut en reducerad ålderspension före 67 års ålder. Som skäl mot en sådan anordning åberopades främst, att den i förtid uttagna pensionens årsbelopp måste reduceras och denna lägre pension sedan komme att utgå under pensionärens hela återstående livstid, vilket kunde medföra att han vid högre ålder behövde samhällelig hjälp i annan form.

I ovannämnda proposition nr 55 uttalade departementschefen bl. a. att den omständigheten att man tillämpar en generell pensionsålder av 67 år inte innebär, att man utesluter möjligheten att ge pension dessförinnan

åt grupper eller enskilda som har behov därav. Vid ställningstagandet till denna fråga — fortsatte departementschefen — blir emellertid utformningen av invalidpensioneringen av särskild betydelse. Först då invalidpensioneringens utformning är klar kan frågan om ett dylikt förskottsuttag tagas upp. 1958 års A-riksdag var av samma mening.

Kommittén har tidigare behandlat frågan om förtidspensioneringens utformning och därvid stannat för riktlinjer, som innebär ökade möjligheter att erhålla förtidspension. Även om lagstiftningen utformas enligt dessa riktlinjer, kan det föreligga önskemål om och behov av förtida uttag av reducerad ålderspension från folkpensioneringen. Man torde nämligen böra räkna med att också framdeles ett betydande antal förvärvsarbetande av ett eller annat skäl måste lämna sin anställning eller upphöra med sitt yrke vid lägre ålder än 67 år utan att deras arbetsförmåga blivit så ned-satt, som erfordras för att rätt till förtidspension skall föreligga.

Enligt departementschefens uttalande i proposition nr 100 till 1959 års riksdag syftar anordningen med förtida uttag av ålderspension från tilläggs-pensioneringen främst till att i rimlig utsträckning gå till mötes önskemål om att var och en skall kunna välja att taga ut sin ålderspension »när han anser sig behöva den». Någon prövning av frågan om behovet har dock inte förutsatts utan avgörandet härom tillkommer uteslutande den försäkrade.

Frågan om förtida uttag av den i huvudsak skattefinansierade ålderspensionen från folkpensioneringen måste bedömas även ur andra synpunkter än dem, som varit vägledande vid den avgiftsfinansierade tilläggs-pensioneringens utformning. Förut har redovisats vissa av allmänna pensionsberedningen befarade olägenheter med ett förtida uttag av ålderspension från folkpensioneringen. Dessa olägenheter kvarstår i viss mån även efter tillkomsten av den allmänna tilläggs-pensioneringen. Risken för att en i förtid uttagen reducerad ålderspension blir otillräcklig för den framtida försörjningen blir dock mindre i den mån folkpensionen kompletteras med tilläggs-pension. Anledning kan likväl finnas att hysa betänkligheter mot införande av rätt till förtida uttag av ålderspension från folkpensioneringen. Risk torde således komma att föreligga, att sådant uttag mången gång kommer att ske, ehuru något behov därav inte föreligger. Vidare kan det antagas att den som av någon anledning tror, att han har blott kort tid kvar att leva, söker utnyttja möjligheten att erhålla pension tidigare än eljest, även om han är helt arbetsför. Arbetsovilliga personer, som utgår från att det allmänna under alla omständigheter skall försörja dem på ålderdomen, kan förutsättas i stor utsträckning söka pension så snart som möjligt. Ett förtida uttag kan slutligen försvåra samordningen mellan folkpensionerna och sådana pensionsförmåner, som utgår på grund av anställning. Vissa inte obetydliga olägenheter kan således vara förenade med rätt till förtida uttag av ålderspension från folkpensioneringen.

Emellertid måste folk- och tilläggs-pensioneringarna ses såsom delar av ett enhetligt pensionssystem, vilket bl. a. innebär att reglerna om förutsättningarna för förmånernas utgivande i största möjliga utsträckning bör vara lika. Då det, såsom förut framhållits, i ett avsevärt antal fall föreligger behov av möjlighet till förtida pensionsuttag, finner kommittén att övervägande skäl talar för att i folkpensioneringen införas bestämmelser om förtida uttag av ålderspension motsvarande dem som nu finnes inom tilläggs-pensioneringen. Kommittén föreslår därför, att rätt till uttag av

reducerad ålderspension även inom folkpensioneringen skall föreligga från 63 års ålder.

Därest sådan rätt till förtida pensionsuttag genomföres, bör föreskrivas, att änkepension från folkpensioneringen inte får utgå, om änkan tagit ut förtida ålderspension. I fråga om barntillägg har kommittén i kapitel 8 föreslagit, att sådant tillägg till ålderspension får utgå endast om pensions-tagaren fyllt 67 år. Motsvarande regel har i kapitel 9 förordats beträffande hustrutillägg till ålderspension, vilket får utgå blott om mannen fyllt 67 år. Rätten till kommunalt bostadstillägg vid förtida pensionsuttag bör enligt kommitténs mening icke regleras lagstiftningsvägen utan torde få bli beroende av de kommunala grunderna för tillägget.

I analogi med vad som gäller inom tilläggs pensioneringen bör inom folkpensioneringen stadgas, att förtidspension inte kan utgivas för tid efter den tidpunkt då ålderspension börjat utgå.

Slutligen återstår frågan, huruvida den som äger rätt till såväl folkpension som tilläggs pension må medgivas rätt till förtida uttag resp. att uppskjuta uttaget av den ena pensionsdelen men icke av den andra. Det synes tveksamt om en sådan valfrihet skulle motsvara något verkligt behov. Ett medgivande att i förtid taga ut endast den ena pensionsdelen skulle dessutom komplicera bedömningen av rätten till invalidpension från den andra. Det är vidare uppenbart att en valfrihet skulle förorsaka ökat administrativt besvär för pensionsmyndigheterna.

Enligt kommitténs mening bör därför försäkrad, som äger rätt till såväl folkpension som tilläggs pension, icke medgivas rätt till förtida uttag av ålderspension med mindre framställningen avser såväl folkpension som tilläggs pension. Motsvarande bör gälla i fråga om uppskjutet pensionsuttag.

Det torde ligga utanför det möjligas gräns att differentiera pensionsåldern inom den allmänna pensioneringen så att rimliga anspråk på rättvisa de olika grupperna emellan tillgodoses. Arbetsförhållandena inom ett och samma yrke varierar starkt från arbetsplats till arbetsplats och förändras på grund av den tekniska utvecklingen från tid till annan. Arbetstagarna skiftar vidare sysselsättning under årens lopp och det torde inte sällan förekomma att en arbetstagare har flera olika sysselsättningar inom loppet av ett och samma år. Det torde inte heller vara ovanligt att en arbetstagare vid högre ålder övergår från tyngre till lättare arbeten inom eller utom yrket. Man kan vidare inte bortse ifrån att de enskilda arbetstagarna reagerar individuellt mycket olika inför arbetslivets påfrestningar.

De varierande förhållandena inom näringslivet gör att ett behov av pensionsskydd före 67-årsåldern utöver det som i vissa fall kan erhållas från förtidspensioneringen eller genom anordningen med förtida pensionsuttag föreligger för både här nämnda och andra grupper anställda. I dylika fall erfordras en kompletterande försörjning i en eller annan form för utfyllande av luckor mellan den generella pensionsåldern och den lägre avgångsålder som tillämpas eller aktualiseras inom vissa företag eller yrken. Detta behov kan dock enligt kommitténs mening inte på ett godtagbart sätt tillgodoses inom den allmänna pensioneringens ram. Utöver vad redan anförts må nämnas att en anordning med differentierad pensionsålder skulle medföra behov av invecklade lagbestämmelser och avsevärt tynga pensioneringens administration. Det skulle bli ytterst komplicerat att utan en fortlöpande individuell kontroll avgöra, vilka arbetstagare som under sin aktiva tid full-

gjort arbetsinsatser inom yrken med lägre pensionsålder i sådan omfattning, att rätten till den lägre pensionsåldern vore intjänad. Slutligen kan framhållas, att det inte är rimligt att i en skattefinansierad pensionering som folkpensioneringen giva olika yrkesgrupper olika stort pensionskydd. Om för vissa grupper skall gälla förmånligare pensionsbestämmelser än för övriga medborgare, erfordras en särskild finansiering av de bättre pensionerna. En sådan kan inte ordnas inom ramen för folkpensioneringen och svårligen inom tilläggs pensioneringen.

Kommittén har på grund av vad sålunda anförts kommit till den uppfattningen att det inte är möjligt att på ett godtagbart sätt inom den allmänna pensioneringen differentiera pensionsåldern efter yrke eller sysselsättning.

I *motioner till 1961 års riksdag* hemställdes, att riksdagen måtte besluta fastställa pensionsåldern inom såväl folkpensioneringen som allmänna tilläggs pensioneringen till 65 år för män och 60 år för kvinnor, samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att, i avvaktan på den slutliga utredningen av frågan, inför innevarande års riksdag framlägga förslag till provisorisk lagstiftning i syfte att åstadkomma en sänkning av pensionsåldern till 60 år för de arbetare och andra anställda som uppenbarligen sysslar med särskilt tungt eller hälsovådligt arbete. I andra motioner yrkades skyndsamt prövning angående sänkning av pensionsåldern.

Motionerna avstyrktes av *andra lagutskottet* i dess av *riksdagen* godkända *utlåtande nr 56*. Utskottet ansåg det icke påkallat med någon riksdagens åtgärd i ämnet med hänsyn till att proposition på grundval av socialförsäkringskommitténs betänkande var att vänta till 1962 års vårriksdag.

De gällande reglerna om pensionsålder tillkom genom förslag i *proposition nr 90 år 1962*. I frågorna om individuellt rörlig pensionsålder och möjligheterna för vissa yrkesgrupper att erhålla oreducerad ålderspension före 67 år anförde *föredragande departementschefen*:

Under den nu avslutade etappen av utredningsarbetet på pensionsområdet har speciella ålderspensionsfrågor berörts endast såtillvida som socialförsäkringskommittén behandlat pensionsåldern inom folkpensioneringen. Kommitténs förslag om *individuell rörlig pensionsålder* för folkpensionen efter mönster av vad som nu gäller för tilläggs pensionen har tillstyrkts av så gott som samtliga remissorgan, som tagit upp frågan. Vissa erinringar beträffande det förtida uttaget före 67 års ålder har dock gjorts. Bland annat har i några yttranden framförts tanken att förtida uttag av folkpension inte borde medges i andra fall än då den pensionsberättigade kommer i åtnjutande av tilläggs pension av sådan storlek, att denna tillsammans med folkpensionen uppgår till ett belopp, som svarar mot folkpensionen vid ett uttag från 67 års ålder.

Jag kan väl förstå dem som hyser betänkligheter mot att en pensionär genom förtida uttag skall kunna förorsaka, att nivån på hans pension inte kommer att motsvara den minimistandard, som folkpensionen beräknad efter sitt normalbelopp är avsedd att garantera. Följden kan bli att samhället under senare skeden av pensionärens liv måste ingripa i fall där detta inte skulle ha behövts, om oreducerad folkpension hade utgått. Betänkligheterna måste dock vägas mot vad som står att vinna genom att utan in-

skränkningar medge rätt till förtida uttag. Möjligheten att ta ut folkpension i förtid måste betraktas som värdefull för den, som av någon anledning inte har möjlighet att utföra förvärvsarbete fram till 67-årsåldern utan att fördenskull vara berättigad till förtidspension, liksom för personer vilkas arbetsinkomster sjunker under åren närmast före 67-årsåldern. Genom en inskränkning av den i de nämnda remissyttrandena antydda arten skulle i många fall de, som är i störst behov av att få ut pension i förtid, ställas utanför möjligheten härtill. Särskilt otillfredsställande skulle detta vara för de åldersklasser, som inte kunnat tjäna in någon tilläggs pension eller blott kunnat förvärva en ringa sådan pension. Att som från några håll ifrågasatts göra en individuell prövning huruvida godtagbara skäl anförts för en önskan att ta ut pension i förtid anser jag inte lämpligt. Jag förordar mot bakgrund av vad nu anförts regler om förtida och uppskjutet uttag av ålderspension i enlighet med vad kommittén föreslagit. Detta innebär att rätt till förtida uttag från 63 år införes och att denna rätt inte förknippas med andra villkor än att tilläggs pension i förekommande fall skall utgå från samma tidpunkt som folkpensionen. Kommunalt bostadstillägg bör dock inte kunna utgå till ålderspensionen före den månad då pensionären fyller 67 år.

Enligt det av mig förordade förslaget kommer folkpension liksom tilläggs pension att vid förtida uttag reduceras med 0,6 procent för varje månad som uttaget göres före den månad då 67-årsåldern uppnås. En förhöjning med motsvarande procental inträder för varje månad som uttaget uppskjutes efter månaden för 67-årsdagen, dock inte för tid efter ingången av den månad då 70-årsdagen inträffar. Gentemot de kritiska synpunkter, som vid remissbehandlingen anförts rörande reduktionsregelns konstruktion vid förtida uttag, vill jag anföra att beräkningsgrunderna inom folkpensioneringen bör följa dem som skall gälla inom tilläggs pensioneringen. Jag finner mig inte böra till förnyad prövning ta upp de regler, som nyligen accepterats för tilläggs pensioneringens del.

Socialförsäkringskommitténs rekommendation att pensionsbehovet i hörande fall i första hand skall tillgodoses genom kompletterande pensionsanordningar avtalsvägen har inte mött någon gensaga under remissbehandlingen. För egen del är jag också, mot bakgrunden av vad kommittén anfört om svårigheterna att inom den allmänna pensioneringen differentiera pensionsåldern efter yrke och sysselsättning, övertygad om riktigheten av att avtalsvägen i första hand prövas. Jag vill också erinra om att förbättrade möjligheter till komplettering av pensionsskyddet skapas genom den utbyggnad av den frivilliga pensionsförsäkringen hos riksförsäkringsverket, som närmare behandlas i det följande.

Andra lagutskottet hade i samband med behandlingen av propositionen att ta ställning till ett flertal motionsyrkanden angående frågor rörande individuellt rörlig pensionsålder inom folkpensioneringen. I sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 27* anförde utskottet i denna del:

Det har i olika sammanhang framförts betänkligheter mot att tillåta förtida uttag av ålderspension från folkpensioneringen. Betänkligheterna går bl. a. ut på att rätten till förtida uttag kan komma att missbrukas i spekulativt syfte dels av dem som har anledning att räkna med att de inte skall uppnå 67 års ålder eller överleva denna ålder med så många år, dels av

arbetsovilliga personer som räknar med att samhället under alla förhållanden måste sörja för dem, om den reducerade pensionen visar sig otillräcklig. Emellertid innebär det med hänsyn till önskvärdheten av enhetliga regler inom pensionsystemet uppenbara fördelar, om lika bestämmelser rörande uttag av ålderspension gäller inom folkpensioneringen och tilläggs-pensioneringen. Man bör vidare inte bortse från att förtida uttag av ålderspension i en del fall kan innebära en möjlighet att utjämna en inkomstkurva, som tenderar att sjunka väl brant åren närmast före den ordinarie pensionsåldern. Med hänsyn till vad sålunda anförts finner sig utskottet kunna biträda förslaget att en individuellt rörlig pensionsålder införes jämväl inom folkpensioneringen.

Den reduktion av pensionen som enligt förslaget skall göras vid förtida uttag kritiserar i *motionen II:762*, där det yrkas att pensionen alltid skall utgå utan reduktion fr. o. m. 67 års ålder, vare sig förtida uttag skett eller ej. Utskottet vill härtill framhålla, att regeln om reduktion respektive ökning med 0,6 procent per månad är grundad på försäkringsmatematiska överväganden; syftet med regeln är att den enskildes totala ålderspension skall bli lika stor, oberoende av när pensionen börjar utgå. Motionärernas förslag skulle därför omotiverat gynna dem som gör förtida uttag i förhållande till dem som väntar med uttaget till 67 års ålder. I så fall skulle det vara i stort sett enbart fördelar förenade med förtida uttag, och förslaget skulle därför i praktiken innebära en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 63 år. Utskottet avstyrker förevarande motionsyrkande.

Av i huvudsak enahanda skäl kan utskottet inte heller biträda ett annat yrkande i samma motion, nämligen att — i motsats till vad som förordas i propositionen — kommunalt bostadstillägg skall kunna utgå till ålderspension, som utges till den som ej fyllt 67 år. Motionsförslaget skulle uppenbarligen till stor del eliminera de verkningar man velat uppnå med reduktionsregeln och därigenom göra det förtida uttaget alltför fördelaktigt.

I *motionen II:779* göres gällande, att det är obilligt att den som gjort förtida uttag av ålderspension inte skall kunna bli berättigad till förtidspension. Motionärerna utgår därvid från det fallet att en person, som tagit ut ålderspension fr. o. m. 63 års ålder, kort tid därefter blir invalidiserad. Hade han inte gjort förtida uttag, hade han fr. o. m. den månad, då han blev invalidiserad, blivit berättigad till hel förtidspension, som till sin storlek motsvarar full ålderspension och som vid 67 års ålder utbytes mot full ålderspension. I stället får han under sitt återstående liv endast en till $(100 - 48 \times 0,6 =) 71,2$ procent reducerad ålderspension. Motionärerna förordar en regel av det innehållet, att därest den som gjort förtida uttag sedermera drabbas av sådan invaliditet som berättigar till hel förtidspension, reduktionen av pensionen fr. o. m. sistnämnda tillfälle skall inskränka sig till 0,6 procent multiplicerat med antalet månader mellan den tidpunkt då det förtida uttaget började och den tidpunkt då invaliditeten inträffade. Om man i det angivna fallet antager att invaliditeten inträffar 12 månader efter början av det förtida uttaget, skulle alltså reduktionen fr. o. m. den senare tidpunkten bli $(12 \times 0,6 =) 7,2$ procent och pensionen följaktligen i fortsättningen utgå med $(100 - 7,2 =) 92,8$ procent.

Utskottet kan inte dela den syn på förevarande problem som ligger till grund för motionsyrkandet. Den som beslutar sig för att taga ut ålderspensionen i förtid bestämmer sig därmed för en lägre pensionsnivå under återstoden av sitt liv. Det ter sig med hänsyn därtill främmande att därefter tillerkänna vederbörande en högre pension för den händelse att han

före 67 års ålder skulle drabbas av sådan invaliditet som berättigar till hel förtidspension. Utskottet avstyrker därför motionen.

Dessutom hade *utskottet* att ta ställning till ett flertal *motionsyrkanden* beträffande pensionsåldern. I fråga om oreducerad pension före 67 år till vissa grupper anförde utskottet:

Enligt utskottets uppfattning talar såväl principiella som praktiska skäl mot en anordning inom den allmänna pensioneringen, som innebär oreducerad ålderspension före 67 år till vissa grupper. Visserligen kan det föreliggande behov av en lägre pensionsålder bl. a. för dem som är sysselsatta med tungt och hälsofarligt arbete. Men det kan inte anses tilltalande att tillgodose dessa behov genom att bl. a. inom tilläggs pensioneringen för särskilda grupper stadga en lägre pensionsålder. Därest inte avgiftsdifferentiering infördes, skulle nämligen i så fall den merkostnad som skulle föranledas av den lägre pensionsåldern inom vissa branscher, få bäras av produktionen i dess helhet. För utskottet ter det sig mera naturligt, att merkostnaden får belasta ifrågavarande delar av produktionen. En avgiftsdifferentiering åter skulle otvivelaktigt medföra betydande komplikationer för administrationen. Härtill kommer det vanskliga problemet att rättvist utvälja de grupper som skulle vara berättigade till lägre pensionsålder. Ännu svårare skulle det säkerligen ställa sig att utforma godtagbara och administrativt användbara bestämmelser om de närmare förutsättningarna för att de enskilda försäkrade skulle komma i åtnjutande av den särskilda förmånen. Härvid är särskilt att märka de svårigheter som ligger i det förhållandet att åtskilliga förvärvsarbetande byter sysselsättning och anställning ett flertal gånger under sitt liv. De anförda synpunkterna för enligt utskottets uppfattning otvivelaktigt till den slutsatsen att förevarande fråga bör lösas utanför den allmänna pensioneringens ram. Uppgörelser avtalsvägen synes utgöra den lämpligaste lösningen. Av det sagda följer att utskottet inte kan ansluta sig till det i *motionen II: 611* framställda yrkandet om en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare och med dem jämförbara grupper utan reducering av pensionsförmånerna. Ej heller kan utskottet biträda ett i *motionerna I: 657* och *II: 785* framställt yrkande om en utredning av förevarande fråga. Enligt utskottets uppfattning är frågan tillräckligt utredd, såvitt gäller en lösning inom den allmänna pensioneringens ram. Beträffande frågan om en lösning avtalsvägen — en lösning som enligt motionärerna bör väljas i första hand — anser utskottet, att detta är en uppgift för arbetsmarknadens parter, där en statlig utredning inte synes påkallad.

I *motioner* till 1963 års riksdag yrkades dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan lagändring att gruvarbetare, transportarbetare, byggnadsarbetare, skogsarbetare och likställda, som uppenbarligen sysslar med tungt och farligt arbete, erhåller pension vid 65 års ålder, dels om utredning av frågan om generell sänkning av pensionsåldern. Motionerna avstyrktes av *andra lagutskottet* i dess av riksdagen godkända *utlåtande nr 28*. Utskottet ansåg i förstnämnda hänseende att det ej hade inträffat något som föranledde till ändrat ställningstagande i förhållande till vad utskottet i detta avseende anförde i utlåtandet nr 27 vid 1962 års riksdag. Beträffande det andra spörsmålet ansåg utskottet att skäl kunde

anföras för att frågan om en lägre pensionsålder skulle övervägas. Enligt utskottets mening måste häremot vägas angelägenheten av andra förbättringar för folkpensionärerna. I sammanhanget erinrades vidare om de höjningar av folkpensionerna fram till 1968 som statsmakterna bundit sig för. Enligt utskottets mening borde det pågående programmet för folkpensionsförbättringar först genomföras innan frågan om lägre generell pensionsålder kunde ha någon aktualitet.

I motioner till 1964 års riksdag hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en snabb utredning och förslag till riksdagen om en förtidspensionering av skogsarbetare, som uppnått 60 år och som genom rationaliseringen inom skogsbruket kom att friställas och ej kunde beredas sysselsättning.

Motionerna avstyrktes av andra lagutskottet i dess av riksdagen godkända utlåtande nr 7. Utskottet fann ej anledning att frångå sin tidigare uttalade principiella uppfattning, att frågor av detta slag borde lösas utanför den allmänna pensionsförsäkringens område. Vidare ansåg utskottet, att de sysselsättningssvårigheter som uppkom för vissa skogsarbetare i samband med skogsbrukets fortgående mekanisering syntes i första hand vara ett arbetsmarknadsproblem, som enligt direktiven till 1960 års arbetsmarknadsutredning torde komma att behandlas av utredningen.

Under år 1965 har 1960 års arbetsmarknadsutredning avlämnat sitt betänkande Arbetsmarknadspolitik (SOU 1965:9).

Efter genomgång av de arbetsmarknadspolitiska instrument, som står till arbetsmarknadsorganens förfogande, behandlar utredningen i kapitlen 13—16 medlens användning för lösandet av de speciella problem, som vissa grupper arbetssökande kan möta (säsongarbetslösa, vissa kvinnliga arbetssökande, handikappade samt äldre arbetssökande). Utredningen föreslår bl. a., att en ensamstående kvinna, som p. g. a. bristande yrkeskunskap inte kan erhålla ett ur försörjningssynpunkt lämpligt arbete, skall kunna beviljas utbildning i samma utsträckning, som om hon varit arbetslös. Slutligen föreslås förmånligare bestämmelser för beviljande av utbildningsbidrag till hemskild, frånskild eller gift kvinna. Beträffande de handikappade uttalar utredningen, att arbetsvårdens resurser behöver kraftigt förstärkas för att tillgodose det föreliggande behovet. Arbetsprovning bör i ökad utsträckning föregå de arbetsvårdande åtgärderna. Utredningen föreslår därför, att provningsavdelningar inrättas i anslutning till träningsverkstäder på orter med regionsjukhus eller fullt utrustade centrallasarett. Statsbidrag till etableringskostnader föreslås utgå som för övriga verkstäder för handikappade och till driften med ett fixerat belopp för varje provningsfall. Utredningen föreslår vidare, att försörjningsbidrag till handikappade i arbetsträning helt skall utgå av statsmedel. En omfattande utbyggnad av den skyddade sysselsättningen bör ske, bl. a. för att tillgodose behovet av sysselsättning för utvecklingshämjade. För syssel-

sättning av mycket produktionssvag arbetskraft bör statsbidrag utgå med högre belopp än för annan skyddad sysselsättning. Vad slutligen angår den äldre arbetskraften anför utredningen, att lokala sysselsättningsnämnder har i begränsad utsträckning inrättats med uppgift att behandla de problem som olika grupper svårplacerade arbetssökande möter. Utredningen föreslår nu, att en plan skall utarbetas för inrättande av sådana nämnder i samtliga län och på det antal orter, som kan finnas lämpligt. Samtidigt föreslås, att en delegation för den äldre arbetskraften inrättas vid arbetsmarknadsstyrelsen med uppgift att följa de åtgärder, som vidtas av arbetsmarknadsverket för att lösa den äldre arbetskraftens sysselsättningsfrågor.

I *motioner till 1964 års riksdag*, hemställdes om en allmän sänkning av pensionsåldern samt om full pension vid 67 års ålder även vid förtidsuttag. *Andra lagutskottet*, som erinrade om att det sistnämnda yrkandet innebar ett krav på sänkt pensionsålder, hänvisade i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 41 år 1964* till vad utskottet anfört om sänkt pensionsålder vid 1963 års riksdag. Dessutom påpekade utskottet att i 1964 års statsverksproposition aviserats utredning, i avsikt att genomföra standardförbättringar för folkpensionärerna även efter år 1968. I avvaktan på denna utredning saknades enligt utskottets mening anledning att ta ställning till frågan om sänkning av pensionsåldern.

I anledning av motioner med i huvudsak samma innebörd som de år 1964 väckta anslöt sig *andra lagutskottet* i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 24 år 1965* till vad som uttalats i frågan under 1963 och 1964.

Pensionsförsäkringskommittén fick under fjolåret i uppdrag att utreda frågor i samband med standardhöjning av folkpensionerna efter år 1968.

Utskottet

Inom såväl folkpensioneringen som tilläggspensioneringen utgår ålderspension i princip från och med den månad, varunder den försäkrade fyller 67 år. På framställning av den försäkrade kan ålderspension utgå tidigare, dock tidigast fr. o. m. den månad, då han uppnår 63 års ålder. Försäkrad som äger rätt till såväl folkpension som tilläggspension, har inte rätt till sådant förtida uttag med mindre framställningen avser båda pensionsdelarna. Uttages ålderspensionen i förtid minskas denna med 0,6 procent för varje månad som — när pensionen börjar uttagas — återstår till den månad då den försäkrade fyller 67 år. Vid sidan av ålderspension inom folkpensioneringen kan barntillägg, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg utgå. Vid förtida uttag av ålderspension är den försäkrade dock inte berättigad till dessa tillägg förrän han uppnått 67 års ålder. I vissa fall kan invaliditetstillägg utgå som komplettering av ålders- eller förtidspension.

I förevarande motioner begäres att full pension skall utgå från 67 års ålder även vid förtidsuttag av ålderspension samt att barntillägg, hustru-

tillägg, kommunalt bostadstillägg och invaliditetstillägg skall kunna utgå jämväl vid förtida uttag. Motionärerna föreslår även att ansökan om förtidsuttag bör prövas med hänsyn till vederbörandes hälsotillstånd. Förtida uttag skulle härigenom enligt motionärerna komma att beviljas endast om ansökan är välgrundad.

Andra lagutskottet hade år 1962 i samband med behandlingen av förslaget till lagen om allmän försäkring att ta ställning till motionsyrkanden av i huvudsak samma innebörd som de nu aktuella. Utskottet framhöll då, att regeln om reduktion med 0,6 procent per månad var grundad på försäkringsmatematiska överväganden. Syftet med regeln var alltså att den enskildes totala ålderspension skulle bli lika stor, oberoende av när pensionen började utgå. Ett genomförande av motionärernas förslag skulle därför omotiverat gynna dem som gjorde förtida uttag, i förhållande till dem som väntade med uttaget till 67 års ålder. I så fall, anför utskottet vidare, skulle det vara i stort sett enbart fördelar förenade med förtida uttag och förslaget skulle därför i praktiken innebära en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 63 år. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena. Av i huvudsak enahanda skäl kunde utskottet inte heller biträda ett annat yrkande, nämligen att kommunalt bostadstillägg skulle kunna utgå till ålderspension, som utges till den som ej fyllt 67 år. Motionsförslaget skulle enligt utskottet uppenbarligen till stor del eliminera de verkningar man velat uppnå med reduktionsregeln och därigenom göra det förtida uttaget alltför fördelaktigt.

Under åren 1964 och 1965 uttalade utskottet i anledning av i huvudsak samma motionsyrkanden som de förevarande, att yrkandena innebar ett krav på sänkt pensionsålder. Vidare anförde utskottet, att det i avvaktan på utredning om standardförbättringar för folkpensionärerna efter år 1968 saknades anledning att ta ställning till frågan om sänkning av pensionsåldern.

Pensionsförsäkringskommittén fick under fjolåret i uppdrag att utreda frågor i samband med standardhöjning av folkpensionerna efter år 1968.

Motionärernas förslag att rätten till förtida uttag borde vara beroende av den försäkrades hälsotillstånd skulle enligt utskottets mening innebära att dylikt uttag fick karaktären av förtidspension. Utskottet kan icke biträda detta förslag enär det skulle innebära att rätten till förtida uttag blev beroende av särskild prövning. Beträffande motionärernas yrkanden i övrigt får utskottet hänvisa till sina tidigare uttalanden i förevarande frågor. Utskottet får således hemställa,

att förevarande motioner, I: 319 och II: 385, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 mars 1966

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Strand*, fru Hamrin-Thorell*, herr Lars Larsson, fru Nilsson, herrar Erik Filip Petersson, Hübinette*, Högström och fru Elvy Olsson*;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Odhe, fru Eken-dahl*, herrar Gustavsson i Alvesta, Bengtsson i Varberg*, fröken Sandell, herrar Ringaby och Jonsson.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.